

N:o 29.

Af herr **von Möller**, *angående skrifvelse till Konungen i fråga om hofrangs skiljande från ämbetsrang.*

1901 års Riksdags Andra Kammars tillfälliga utskott n:o 3 anför i utlåtande n:o 18: »Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 173, har herr H. A. Segerdahl föreslagit,

»att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att alla bestämmelser om rang, utom för hofvet, måtte upphävas, eller, om detta finnes ej böra ske, att hofrang och ämbetsrang fullständigt skiljas från hvarandra, och att gällande bestämmelser om ämbetsrangen ändras, så att de komma att bättre, än nu är händelsen, motsvara de olika befattningarnas vikt och betydelse för staten». — — — — —

Med de ändringar, som under årens lopp genom särskilda kungl. påbud tillkommo, fortfor 1714 års rangordning att gälla till år 1766.

Den 12 november detta år utfärdades på framställning af Rikets Ständer en förordning, hvarigenom alla förordningar och resolutioner angående rang till sin verkan upphäfdes, med undantag af bestämmelser rörande hofrangen, i fråga om hvilken framhölls, att »Kungl. Maj:ts höghet och rikets värdighet fordrade, att dermed förblefve efter förra vanligheten». — — — — —

Efter 1772 års statshvälfning förlorade likväl förenämnda förordning af den 12 november 1766 all betydelse och kraft af lag samt återupplifvades förut gällande rangbestämmelser.

Nya, med rang förenade ämbeten och tjänster inrättades emellertid under tidernas lopp, gamla sådana upphörde att finnas till, och omflyttningar mellan rangklasserna gjordes, allt dock med bibehållande af den gamla klassindelningen. De ändringar, som skedde, motsvarade emellertid icke de kraf, som af samhällets fortgående utveckling betingades. Med hänsyn därtill väcktes också vid 1840—41 års riksdag af Lars Hierta m. fl. motion därom, att det genom författning må bestämmas den värdighet, som bör åtfölja ämbeten och tjänster i förhållande till hvaraderas vikt och äfven med beräkning af därvid förutsatt lärdom, samt att hofämbetsmäns rang icke må utsträckas utom hofvet. — — — — —

På tillstyrkan af allmänna besvärs- och ekonomiutskottet hemställde Rikets Ständer i skrifvelse den 9 juni 1841,

»att Kongl. Maj:t, sedan statens ämbeten och tjänster blifvit ordnade i öfvensstämmelse med den reglering, som ansetts nödig, täcktes genom författning bestämma den hvarje ämbete och tjänst tillkommande värdigheten i förhållande till dess vikt inom statsförvaltningen, samt att Kongl. Maj:t därvid täcktes fästa särskildt afseende å det missförhållande, som dittills egt rum i detta fall genom den högre rang, som tillerkändts hoftitlarne, helst då dessa ej voro förenade med någon motsvarande tjänstgöring», i sammanhang hvarmed Ständerna i underdånighet anhöllo, »att antingen ingen rang måtte utom hofvet tillerkännas dessa titlar eller ock en vida lägre och emot deras verkliga vikt afpassad».

Denna skrifvelse föranledde emellertid icke till någon omedelbar eller genomgripande åtgärd från Kungl. Maj:ts sida — — — — —

I vårt grannland Norge äro särskilda bestämmelser utfärdade rörande dels ämbetsrangen och dels hofrangen. Ämbetsrangen är fastställd genom kungl. reglemente den 26 juli 1820 och kungl. resolution den 14 december 1889 m. fl. resolutioner och finnes uppdelad i tolf klasser med hänsyn till de olika ämbetenas beskaffenhet. I denna rangordning finnas icke några hofffunktionärer upptagna. Bestämmelserna angående hofrangen äro fastställda genom en hofresolution den 4 juni 1874. — — — — —

Rangordningen är, såsom uteslutande andra medborgare i samhället än tjänstemannakåren, för öfrigt ägnad att hos mången underhålla den tanken, att tjänstemannakåren vore en privilegierad klass

och ej, såsom den i verkligheten är, det borgerliga samhällets tjänare; rangordningens bibehållande torde därför bidra till att motverka de jämlikhetsprinciper, som endast i det sanna och verkliga människovärdet vilja se en mätare af en människas rang och värdighet i samhället.

Utskottet, som sålunda hyllar den åsikt, som redan år 1766 af Sveriges Rikes Ständer uttalades i fråga om rangordningen, och anser, att den utan någon olägenhet bör kunna borttagas, delar jämväl den mening, hvaråt motionären i sitt framställda förslag gifvit ett uttryck, nämligen att uttalandet af ett önskemål härutinnan från Riksdagens sida icke må omfatta bestämmelser om rang för hofvet. Däremot vill utskottet hafva uttalat, att denna sistnämnda rang icke bör utom hofvet göras gällande.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, får utskottet med anledning af herr Segerdahls förevarande motion värdsamt hemställa, att Andra Kammaren för sin del ville besluta, det Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes upphäfva alla de bestämmelser om rang, utom för hofvet, hvilka äro grundade vare sig på 1714 års rangordning eller ock på de ändringar i eller tillägg till densamma, hvilka efter nämnda år tillkommit.»

Andra Kammaren biföll utan diskussion utskottets hemställan, men Första Kammaren afslog frågan med 5 rösters majoritet. Ehuru jag till fullo delar dåvarande Andra Kammarens uppfattning i denna sak, synes det mig dock måhända mindre lämpligt att nu ånyo draga frågan i dess helhet inför Riksdagen.

Första Kammarens tillfälliga utskott, som afstyrkte bifall, uttalade sig emellertid alls icke om hvad medkammarens utskott anfört beträffande hofrangen, nämligen, »att denna sistnämnda rang icke bör utom hofvet göras gällande». Ej heller anfördes under diskussionen i kammaren några skäl för eller önskningsar om densammans bibehållande utom hofvet.

Det är väl knappast antagligt, att 1906 års Riksdag skulle dela den uppfattning, som uttalas i k. förordningen 12 november 1766 rörande upphäfvande af all rang med undantag af hofrang, om hvilken framhölls, »att Kungl. Maj:ts höghet och rikets värdighet fordrade, att därmed förblefve efter förra vanligheten», ord, hvilka under namnstämpelns tid och konungamaktens skuggtillvaro klingade som en bitter ironi.

Snarare torde man vara berättigad antaga, att Riksdagen biträder den af Riksens Ständer 1841 uttalade åsikten om »det missförhållande, som dittills egt rum genom den högre rang, som tillerkänts hoftitlarne, helst då dessa ej voro förenade med någon motsvarande tjänstgöring», och att »ingen rang måtte utom hofvet tillerkännas dessa titlar».

För mången är det säkerligen en öfverraskning, att 1714 års rangordning i hufvudsak fortfarande är gällande med dess 40 rangklasser, hvaraf visserligen hälften äro vakanta, och antediluvianska bestämmelser såsom till exempel den klassiska n:o 1: »Eho som tillägnar eller tilväller sig någon större Rang, än den honom efter Kongl. Fullmägt med rätta tilkommer eller ock för Skyld-, Wen- eller Svågerskaps skull cederar någon, för hvilken han eljest, efter ofvanbemälte Kongl. Maj:ts Ordning om Rangén, borde taga och hafva förträdet och således förringar det värde och den förmån, som Kongl. Maj:t har tillagt dess Ämbete, densamma skall utan all nåde vara förfallen till 1,500 Riksdalers straff och böter, hvaraf Domkyrkan i Residence-Staden niuter två delarne, nemligen 1,000 Riksdaler, och Fiscalen eller Angifvaren den öfrige tredningen». Det må lämnas oafgjordt huruvida skälet, att »Domkyrkan i Residence-Staden» i våra dagar icke tycks haft att glädja sig åt någon på detta sätt vunnen större inkomst, är att söka i den omständigheten, att angifvaren ej låter locka sig af »tredningen», eller däri att *plikt känslan* hos våra dagars ranginnehafvare är så utpräglad, att de icke »cedera sin rang», säkert är, att fåfänga och högfärd frodas bland våra dagars människor likaväl som bland gamla tidens fariseer, hvilka ju äfven »gärna sutto främst vid gästabuden och i synagogorna». Afsikten med motionen är ej heller att försöka ett utrottningskrig mot den mänskliga flärdbacillen, blott — att bringa under Riksdagens ompröfning, huruvida den anser, att allt framgent Konungens och de kungliga personernas enskilda funktionärer böra taga *försteget framför eller rang ibland statens ämbetsmän*.

Redan genom 1714 års rangrulla tilldelades hofpersonalen en framskjuten plats, med »Håf-Cancelleren» i 6:te, »Håf-Marskalkar» i 8:de klassen, under det att »Kongl. Maj:ts Håf-Stallmästare» i 15:de, »Ceremonie-Mästaren» i 18:de, »Cammarherrar, Håf-Jägmästaren, Håf-Intendenten och Kongl. Maj:ts Lif-Medicus» i 25:te klassen fingo nöja sig med mindre.

Men genom en mängd af K. brefcirkulär och förordningar,

Riksmarskalksmemorial och hofprotokoll hafva småningom hofvets funktionärer uppflyttats på rangskalan och i stället statens ämbetsmän fått maka åt sig.

I Regeringsformen § 34 säges, att »Statsminister och Ministern för utrikes ärendena innehafva rikets *högsta värdighet* och *Statsråden den närmaste derintill*», men jämlikt Kungl. Maj:ts beslut 31 oktober 1851 skola »Statsråd och Serafimerriddare anses *till värdighet lika* och taga plats efter datum af deras utnämning», och enligt Riksmarskalkens cirkulär 23 november 1885 äger Riksmarskalken taga plats *näst efter* Statsministern och Ministern för utrikes ärendena, därefter under Riksdag Första och Andra Kammarens talmän samt först därefter öfriga ledamöter af Statsrådet. Enligt K. resolution 10 januari 1868 skola »de, som beklädt Riksmarskalksämbetet, sedan de derifrån afgått, jemte Serafimerriddarna, ega värdighet näst efter Statråds i tjenst varande ledamöter», men enligt K. resolution 3 november 1871 skola f. d. Statsministrar och Statsråd »icke åtnjuta värdighet utöfver den, som på annan grund kan dem tillkomma». Enligt Riksmarskalkens memorial 1834 den ¹⁰/₂ äger Öfverstekammarherrar, Öfverhofstallmästaren och Öfverhofjägmästaren, hvilka icke återfinnas i 1714 års rangordning, att »fortfarande» hafva sin plats i 1:sta klassen tillsammans med den under fredstid obefintlige Fältmarskalken, och enligt K. cirkuläret 1835 ¹¹/₄ nedflyttades utan något angifvet skäl Presidenter och Öfverståthållaren i Stockholm från 1:sta till 4:de klassen.

På grund af ofvannämnda memorial anträffas nu Öfverste Kammarjunkare, hvilka jämte Öfverste Kammarherren äga att vid högtidliga tillfällen uppbära släpet på den kungliga manteln, Förste Hofmarskalkar, Förste Hofstallmästare och Öfver Kammarherrar hos D. D. M. M. Drottningarna i 5:te klassen med Generallöjtnants rang. På samma sätt hafva till 7:de klassen, Generalmajors rang, avancerat Hofmarskalkar, Öfverceremonimästaren, Kabinettskammarherrar, Hofstallmästare, Förste Hofjägmästare, under det att Kammarherrar hos Drottningen, Ceremonimästaren och Expeditionschefen i riksmarskalksämbetet fått nöja sig med Generaladjutants rang i 8:de klassen, där äfven Expeditionschefer i Kungl. Maj:ts Kansli samt Kabinettssekreteraren inhysts, mot det att denna rang, enligt K. R. 1840 ⁷/₁₂, medgifves blott så länge de bestrida ämbetet.

Öfverstes rang, 11:te klassen, har tilldelats Stallmästare vid hofvet, Kammarherrar, Hofjägmästare och Förste Hofintendenten,

hvaremot Hofintendenter och Lifmedici fått kvarstanna i 25:te klassen alltsen 1714.

Förmodligen ansåg man vid den tiden, att tillsynen om Kungl. Maj:ts villebråd samt vården om Kungl. Maj:ts hästar var en viktigare och mera maktpåliggande befattning än Lifmedici uppdrag att medelst mixturer, åderlåtning och klistir hålla de Höga Herrskapen vid like och i högönsklig välmåga.

Äfven lämnade nog Stallmästarens och Jägarens yrke mera valuta än dåtida medici med thy åtföljande sprutor och flaskor.

Men allt fortfarande intaga Lifmedici sin anspråkslösa plats, måhända för att understryka, att vetenskaplig bildning och förtjänst ej vinner utmärkelse genom en hög plats på rangskalan, hvilket ju äfven bekräftas af det faktum, att *Professorer* vid Universiteten och *Förste Kammarpagen* åtnjuta samma — Kaptens rang i 36:te klassen, under det att Kammarjunkare placerats i 28:de klassen med majors rang, samt *Hofkvartermästaren* i sällskap med Hofsekreteraren följa Professorerna hack i häl, i 37:de klassen »med rang mellan Kapten och Löjtnant I.»

Hofkvartermästarebefattningen innehafves vanligen af en bland Hoffurirerna, hvilka hafva öfverinseende öfver lakejerna, serveringen vid taffeln o. s. v.

Sist i rangordningens 40:de klass, »efter underlöjtnant men före fanjunkare, var Hofauditören till 1902 placerad (befattningen innehades för några år sedan af en rådmän i Stockholm) tillsammans med rådmän och magistratssekreterare i Göteborg samt stadskamreraren (på grund af stadens privilegier 1716 ²⁴/₅) äfvensom kanslerssekreteraren vid universiteten enligt K. resolution 1711 ¹⁴/₁₁ (universitetskanslern själf har som sådan ingen rang).

Enligt hofprotokoll 1902 ¹⁷/₃ erhöll Hofauditören enahanda rang, som tillkommer Hofintendenter.

Förgäfvos letar man efter någon rangplats för Öfverhofpredikant eller Hofpredikanter i 1714 års förordning. Den enda prästerliga befattning, som tyckes hafva blifvit hugnad med en dylik uppmuntran, är: »Regements-Prästen vid Artilleriet, hvilken följer näst efter Capitainerna därstädes», K. resolution, 1686 ²⁸/₉, möjligen af det skäl att man ansåg, att Öfverhofpredikanter och öfrige andans män ej ville eller borde trängas inom några rangklasser emellan denna världens barn. Längre fram i tiden tycks man emellertid hafva ändrat mening, ty genom K. R. 1837 ¹⁷/₃,

tjänstgöringsreglementet och svenska arméns rulla, reglementet för flottan m. m. hafva Regements-, Garnisons-, Amiralitets- Pastorers m. fl. tilldelats plats i 36:te, Sjukhus- och Fartygspräster i 38:de klassen o. s. v., och »enligt vedertaget bruk» hänföras omsider Öfverhofpredikanten till 18:de och Hofpredikanterna till 28:de klassen.

Äfven mot damerna, som tillhöra eller hafva tillhört hofvet, har man visat artighet genom K. resolutioner och hofprotokoll. Så bestämmer K. resol. 1680 $\frac{4}{12}$ »rangen emillan Qwinfolken, nembl. att hustrun föllier Mannens tjänst; efter som och K. Maj:t detsamma hermed wil hafwa stabilerat och förordnat, så at härwid inge andre considerationer än chargerna gella skola; men dhe, som ogifte äre, hafwa rangen sins emillan efter åldren och som de äre gamble».

De statsministers-, statsråds- och riksmarskalksfruar, som erhållit sin höga värdighet före 1868 $\frac{10}{1}$, bibehålla densamma, och de statsministers-, statsråds-, och riksmarskalksfruar, som erhållit sin värdighet emellan 1868 $\frac{10}{1}$ och 1871 $\frac{3}{11}$, taga plats näst efter i tjänst varande statsrådsfruar, men de statsministers- och statsrådsfruar, hvilka erhållit sin värdighet efter 1871 $\frac{3}{11}$, hafva efter männens afskedstagande förlorat densamma. De damer, hvilka genom för dem själfva af Konungen utfärdade öppna bref hafva fått sig tillagd rang och värdighet lika med den, som af ålder tillkommit de forna herrar rikets råds fruar, bibehålla denna rang allt framgent.

Öfverhofmästarinnorna hos D. D. M. M. Drottningarna hafva genom för dem utfärdade nådiga bref fått sig tillagd rang och värdighet lika med den, som af ålder tillkommit de forna herrar rikets råds fruar.

(Hofprotokoll 1859 $\frac{16}{8}$, 1880 $\frac{18}{2}$ och 1892 $\frac{3}{2}$.)

Statsfruar hos D. D. M. M. Drottningarna, utnämnda före 1883 $\frac{15}{11}$, hafva plats närmast efter deras excellensers fruar.

(Hofprotokoll 1883 $\frac{16}{11}$).

Statsfruar hos D. D. M. M. Drottningarna, utnämnda efter 1883 $\frac{15}{11}$, hafva vid courer och dylika tillfällen rang efter Statsrådets och Serafimerriddares fruar.

(Hofprotokoll 1883 $\frac{16}{11}$).

F. d. hofmästarinnan hos H. K. H. Kronprinsessan har lika rang och värdighet med statsfruar hos H. M. Drottningen, dock näst efter dem.

(Hofprotokoll 1885 $\frac{21}{1}$).

Hoffröknar hos D. D. M. M. Drottningarna rangera lika med kammarherrar hos Drottningarna.

Öfriga hoffröknar rangera lika med öfriga kammarherrar.

Hvad kan nu afsikten med alla dessa underliga placeringar och uppflyttningar af hofvets funktionärer i allt högre rangklasser hafva varit, eller detta frikostiga utdelande af hof titlar, om icke detta, att man hoppats och *trott* detsamma, som Rikets Ständer förde på tungan, nämligen att »Kongl. Maj:ts höghet och rikets värdighet fordrade, att dermed förblefve efter förra vanligheten».

Men vår tids uppfattning är nog en helt annan. Man anser säkerligen icke nu längre, att »Kongl. Maj:ts höghet och rikets värdighet» på något sätt främjas genom, att de herrar och damer, som äro anställda i de kungliga personernas *enskilda* tjänst, *taga försteget framför statens högst betrodde män*, Riksmarskalken framför flertalet af Statsrådets ledamöter, Öfverste Kammarherren, Öfverhofstall- och Ö.-hofjägmästaren framför *samtliga* ämbetsmän, derest desse icke äro Serafimeriddare, att Öfverste Kammarjunkare, Förste Hofmarskalkar och Förste Hofstallmästaren skall i värdighet likställas med Justitieråd, Generallöjtnanter och Viceamiraler, eller Hofmarskalkar med Generalmajorer och Landshöfdingar, eller Kammarherrar, Stall- och Hofjägmästare med Regementschefer och Kommendörer vid flottan.

Nog har väl motionären vid 1901 års riksdag rätt, då han säger, att det borde »tagas i öfvervägande, huruvida icke såsom i Norge ämbetsrang och hofrang kunde skiljas åt, så att sådana oegentligheter undvekos, som t. ex. att en ung studerande, hvilken några dagar efter aflagd akademisk examen utnämnes till kammarjunkare, såsom sådan får samma rang som major och därigenom i ett tag kommer att i värdighet stå öfver sina förra lärare, professorerna, eller att en ung godsägare, som hugnas med kammarherretitel och därmed kommer upp i öfverstes rangklass, skall i afseende å rang stå framför landssekreteraren och landskamreraren i länet, eller att en löjtnant, som nämnes till kammarherre, blir likställd med sin öfverste eller måhända kommer att stå öfver honom, ifall öfverstens utnämningsdatum är senare än kammarherrens».

Onekligen ligger det något föråldradt öfver hela denna hofrangordning, åtminstone när den göres gällande utom hofvet, något af falsk, obehöflig förgyllning, hvilket åt densamma ger en anstrykning af flärd och komik, som sannerligen icke kan vara ägnad att öka »Kongl. Maj:ts höghet eller rikets värdighet», där helt andra faktorer tagas i räkningen.

Förvisso kan äfven, hvad af en talare i Första Kammaren 1901 yttrades beträffande rangordningen i dess helhet, äfven här äga tillämplighet: »Jag skulle önskat, att det tillfälliga utskottet fortsatt sitt citat och efter Andra Kammaren ytterligare anfört, att »tjänstemännens ställning i samhället och förhållande till öfriga medborgare bör framför allt vinnas och vidmakthållas genom det förtroende och den tillit, som från deras medborgares sida kan komma dem till del på grund af ett plikttroget och omsorgsfullt utöfvande af sin tjänst samt genom ett samvetsgrant och nitiskt iakttagande af sina medborgerliga plikter». Det är visst och sant, hvad som blifvit sagdt med dessa ord, och visst och sant är äfven, att rangordningen har lagt och, låt oss vara uppriktiga, ännu i denna stund lägger hyende under vårt fåfängliga begär efter yttresken och flärd. *Den befordrar tendensen hos oss att vilja synas vara något annat och mera än vi äro.* — — —

Den har slutligen *uppammat denna titelsjuka*, som är en plåga för vårt land.»

1906 års rikskalender upptager såsom tjänstgörande *uppvaktande* i de olika hofstaterna omkring 80 personer med t. o. m. majors rang samt under rubriken »den öfriga hofstaten» f. d. tjänstgörande och innehafvare af hof titlar, omkring 160 personer från Öfverkammarherrar och Öfverste Kammarjunkare t. o. m. Kammarjunkare, hvaribland *103 Kammarherrar*.

Dessa högre hof tjanster eller titlar äro fortfarande med några få undantag tilldelta personer af adlig börd såsom ett slags prerogativ, en tradition från den tid, då adeln som riksstånd utgjorde en faktor af betydelse i det politiska lifvet.

Det vill synas, som om äfven de, hvilka anse, att en rangordning icke kan undvaras af det skäl, att de i statens tjänst varande ämbetsmännens inbördes ställning och förhållande till hvarandra kräfver en dylik klassificering, icke borde kunna hafva några skäl att anföra för ett fortsatt sammanförande och sammanblandande af hof- och ämbetsrang.

Och då 1901 hela Andra Kammaren samt i Första Kammaren minoriteten, som med endast 5 röster understeg motpartiet, uttalat sig för borttagandet af rangordningen i dess helhet, borde det ock kunna antagas, att 1906 års Riksdag skall anse önskvärdt, att hofrangen utom hofvet ej bör göras gällande i vår tid, då man

med rätta så mycket som möjligt säker borttaga alla oberättigade klasskrankor och öfverklassprerogativ.

Jag tillåter mig därför vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga sådana åtgärder, att hofrang och ämbetsrang blifva fullständigt skilda från hvarandra.

Stockholm den 24 februari 1906.

A. v. Möller.
